

Teorie velení vojskům

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálmajora P. A. Koltoviče a plukovníka P. V. Ščeranského, kandidáta vojenských věd, docenta, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ čís. 5/1980.

Objektem zkoumání teorie velení vojskům je struktura složení a působení systému velení, kromě toho i praktická činnost velitelství a orgánů velení všech stupňů při řízení podřízených vojsk v míru a ve válce.

Úkolem teorie velení vojskům je zjišťovat zákonitosti velení, objasňovat mechanismus jejich činnosti a na tomto základě formulovat principy, kterými se musí řídit velitelství a orgány velení při přípravě a v průběhu válečné činnosti.

Co do struktury a obsahu zahrnuje teorie velení vojskům řadu vzájemně propojených součástí obecně teoretického, organizačního, technického a praktického charakteru.

Jeho nejdůležitější součástí jsou obecné základy. Musí objasňovat:

- podstatu, cíle a obsah velení vojskům v míru a ve válce,
- objekt, předmět a metody zkoumání teorie velení vojskům, zákonitosti a principy velení,
- kategorie, pojmy teorie a její místo v systému vojenských poznatků,
- spojitost se společenskými, přírodními a technickými vědami, které studují různé aspekty velení.

Obecné základy velení musí dále zahrnovat:

- hlavní otázky rozvoje teorie a praxe velení vojskům na základě zkušeností z minulých válek,
- současné požadavky na velení, kri-

téria hodnocení jeho účinnosti a kvality, rozpory a problémy v oblasti velení,

— obecnost a specifiku ve velení vojskům (silám) na jednotlivých stupních velení (strategickém, operačním, taktickém) a rovněž druhům ozbrojených sil a druhům vojsk.

Jednou ze součástí teorie velení musí být organizační otázky, tj. struktura systémů velení vojskům včetně složení, funkce a úkolu velitelství a orgánů velení na strategickém, operačním a taktickém stupni, jejich systému míst velení, spojení a automatizace, zvláštnosti vybudování a chodu systémů velení v každém druhu ozbrojených sil (druhů vojsk), ale i u vojsk spojeneckého složení. Všechny tyto otázky musí být zkoumány z hlediska současného stavu a perspektivního rozvoje systémů velení pravděpodobného nepřítele.

K součástí teorie velení můžeme dále zařadit operačně taktické problémy využívání různých technických prostředků velení; jejich klasifikaci, význam, možnosti a způsob použití v orgánech a na místech velení. Mezi nimi mají rozhodující úlohu problémy automatizace a mechanizace procesů velení s přihlédnutím k výsledkům kybernetiky.

Nejdůležitější součástí teorie velení jsou způsoby a metody velení vojskům v boji a operaci. V nich je účelné objasnit celkový způsob práce velitelů a štábů, tj. praktickou činnost plnění funkcí a povinností při přípravě a v průběhu

bojové činnosti v různých podmínkách. Kromě toho je vhodné vysvětlovat otázky spojené s přípravou kádru v oblasti velení vojskům, s jejich výběrem a rozmišřováním.

Obsahem této součásti teorie velení musí být i specifické zásady způsobů a metod velení v každém druhu ozbrojených sil a druhu vojsk.

Takové jsou v obecných rysech dosavadní názory na strukturu a obsah teorie velení vojskům. Vyžadují dalšího a hlubšího rozpracování. Jen na tomto základě můžeme přenést hlavní úsilí vojenskovědeckých zkoumání na zjišťování konkrétního obsahu dané teorie, další zvyšování

její vědecké úrovně a upevňování jejího spojení se životem vojsk, s praktickou prací velitelství a orgánů velení.

Také v tomto směru došlo v posledních letech ke značnému pokroku, zejména v konkrétních otázkách teorie velení vojskům, např. těch, které jsou spojeny s metodikou přijetí rozhodnutí pro boj a operaci organizací součinnosti vojsk, zkvalitněním operativnosti velení atd.

Bylo by ovšem chybné považovat tuto práci za dokončenou. Jak vyplývá z praxe, v teorii velení vojskům existuje ještě mnoho nevyřešených problémů. Některé z nich bychom chtěli rozebrat v tomto článku.

Každá teorie může uplatňovat nárok na vědeckost, úspěšně se rozvíjet a být přínosem pro praxi, a to především tehdy, bude-li mít pevný pojmový základ, bude-li používat všem srozumitelné termíny, pojmy a kategorie. Kategorie jsou stupni poznání světa a zvláště s jejich vyjasněním začíná každá věda a odvětví poznání. Důležitost unifikace terminologie v oblasti velení je proto nesporná; není jí však ještě zcela dosaženo.

V dosavadních oficiálních a neoficiálních materiálech se můžeme poměrně často setkat s nejasnými a dokonce s rozpornými výklady stejných termínů a pojmů. To nevyhnutelně vede ke zmatku v teorii, k různým nedorozuměním a dlouhotrvajícím sporům při zkoumání problémů velení ve vědeckých kolektivech. Ztěžuje to praktickou práci orgánů velení a rozpracování učebních materiálů i vedení zaměstnání v otázkách velení u vojsk a na školách.

Při zkoumání obsahu velení a funkcí orgánů velení často jsou narušovány požadavky základní logiky, kdy dělí se od děluje od obecného a přirovnává se k němu, nevyčleňuje se hlavní a vedlejší. Největší zmatek můžeme pozorovat v pravidelně vydávaných materiálech při vysvětlování principů velení a požadavků na ně. Často stejné pojmy jsou uváděny jako principy, ale rovněž jako zákonitosti velení nebo rysy stylu práce funkcionáře.

Zjišťujeme také snahu některých autorů vymenovat co nejvíce principů velení. To ztěžuje nejen jejich použití, ale také osvojení. Počet principů se v různých materiálech pohybuje od 4 do 13. Podobný obraz můžeme pozorovat také při uvádění mnoha jiných termínů a pojmů také v oblasti velení vojskům. Toto potvrzuje

důležitost unifikace terminologie v teorii velení.

Zvláště se to týká rozpracování oficiálních dokumentů pro řízení a bojové dokumentace, protože jsou určeny k velení vojskům při vedení ozbrojeného zápasu. Na správném a jednotném chápání jednotlivých termínů často závisí úspěch splnění bojového úkolu. V těchto dokumentech každé slovo, každý termín a věta musí být natolik vědecky zdůvodněné a jasné, aby je každý vykonavatel chápal správně.

Přitom jsou potřebné hluboké vědecké výzkumy, založené především na marxisticko-leninské metodologii. Dále je důležité, aby předkládané teoretické zásady byly podloženy prací a byly jí prospěšné, pomáhaly velitelstvím a orgánům velení v jejich práci.

K určení podstaty velení vojskům v boji a operaci je zvláště důležité vzít v úvahu, že pod podstatou jakéhokoli procesu ve vědě chápeme jeho nehlubší, obecné, trvalé a stále se opakující vnitřní spojitosti.

Velení vojskům je tedy cílevědomá činnost velitele, jeho zástupců, štábu, politických orgánů, náčelníků druhů a speciálních vojsk a služeb k udržení vysoké bojové pohotovosti podřízených svazků a útvarů, k jejich přípravě na bojovou činnost a usměrnění úsilí k úspěšnému splnění bojových úkolů v průběhu boje a operace s efektivním použitím sil a prostředků, které mají k dispozici. Základem této činnosti jsou zákonitosti a principy vojenského umění.

Netrváme na bezchybnosti tohoto určení. Myslíme však, že jeho hodnota pro teorii a praxi tkví v tom, že:

1. Ukazuje tvůrčí charakter procesu velení vojskům, zavazuje velitelství a or-

gány velení všech stupňů znát zákonitosti a z nich vyplývající principy velení, varuje je rovněž před subjektivismem a voluntarismem, které jsou zvláště nebezpečné při vedení ozbrojeného zápasu.

2. Dostatečně přesně odpovídá na otázku, kdo velí vojskům, zdůrazňuje prvotní význam velitele s nedílnou velitelskou pravomocí v systému velení. Současně však ukazuje aktivní úlohu štábu a jiných orgánů velení v tomto systému, což je v soudobých podmínkách zvláště důležité.

3. Tato formulace přesně určuje hlavní cíle, tj. konečné výsledky, kterých musí dosáhnout každý velitel a orgán v procesu velení a které vyžadují nejen tvůrčí přístup, ale také vysoké organizační schopnosti.

Takovým hlavním cílem je vysoká bojová pohotovost podřízených vojsk, jejich schopnost splnit jakýkoli úkol i v nejsložitější situaci. Po obdržení konkrétního bojového úkolu vzniká druhý cíl velení vojskům — všestranná příprava bojové činnosti. Nakonec v průběhu bojové činnosti vzniká pro velitele štábu a orgány velení třetí, nejsložitější cíl — zabezpečit úspěšné splnění uloženého bojového úkolu vojsky, a to efektivním použitím sil a prostředků, které jsou k dispozici. To vyplývá z podstaty samotného ozbrojeného zápasu.

Analogický metodologický přístup je nutný pro správné objasnění obsahu velení vojskům v teorii. Materialistická dialektika zkoumá obsah jakéhokoli předmětu nebo jevu v těsné jednotě s jeho formou. Ve velení se jeho obsah projevuje v konkrétních funkcích orgánů velení. Při jejich plnění působí na objekt velení a tím dosahují konečných cílů.

Funkcí velení chápeme stálou skupinu, svým charakterem stejnorodých a mezi sebou propojených opatření. Jejich splnění umožňuje dosáhnout dílčího (meziúlohového) cíle na cestě k celkovému (konečnému) cíli. Ve funkcích, v jejich vzájemné spojitosti a celkovém souhrnu se tak projevuje celá technologie, posloupnost a dynamika procesu velení. Jejich vznik a rozvoj jsou podmíněny nutností rozšíření a specializace práce v oblasti velení. V souladu s funkcemi velení určujeme také strukturu orgánů velení.

Ve většině pravidelných publikací jsou pro všechny orgány velení a funkce obecné materiály uváděny v ustálené podobě. Mezi hlavní řadíme plánování, organizaci, koordinaci, regulaci a kontrolu.

V pracích s vojenskou tematikou je charakteristicky vysoký stupeň podrobnosti

a konkretizace funkcí velení včetně jejich sblížení s jednotlivými opatřeními, která jsou uskutečňována při přípravě a průběhu bojové činnosti. Mezi ně zpravidla patří:

- sběr, studium, zpracování a analýza údajů o situaci,
- přijetí rozhodnutí,
- doručení úkolů podřízeným,
- plánování operací (bojové činnosti),
- organizace a udržování součinnosti,
- organizace a uskutečnění opatření v oblasti politické práce a všestranného zabezpečení bojové činnosti,
- organizace velení,
- příprava vojsk ke splnění úkolů,
- kontrola pohotovosti a činnosti vojsk.

Z hlediska těchto hlavních opatření v oblasti velení vojskům je toto určení v celku zdůvodněné. Hovoříme-li však o funkcích velení, pak zjišťujeme zásadní chyby logického a metodologického charakteru. První z nich je stejné hodnocení hlavních a druhořadých funkcí velení. K odstranění tohoto nedostatku musíme z celkového rozsahu funkcí velení při přípravě a v průběhu bojové činnosti vyčlenit hlavní, které se mnohokrát (pravidelně) opakují. Mezi takové funkce musíme v první řadě zařadit:

- sběr a vyhodnocení údajů o situaci,
- přijetí (upřesnění) rozhodnutí,
- dokončení úkolů a pokynů pro součinnost vykonavatelům,
- organizační práci při přípravě vojsk na bojovou činnost a k včasnému splnění určených bojových úkolů.

Bez těchto čtyř funkcí je velení vojskům nemyslitelné.

Toto pojetí podstaty a obsahu velení vojskům má velký nejen teoretický, ale také praktický význam. Zkušenosti svědčí o tom, že znají-li velitelé a orgány velení trvale reálnou situaci, včas přijímají zdůvodněné rozhodnutí, přesně stanoví úkoly vykonavatelům a přijímají všechna opatření k uvedení přijatého rozhodnutí do života, vytvářejí tím pevný základ pro ostatní jejich řídicí činnost. A naopak, neznají-li důstojníci dokonale situaci, dopouštějí se hrubých chyb při přípravě a přijetí rozhodnutí, pozdě vydávají konkrétní úkoly a nedoceňují organizační práci u vojsk, může být velení málo účinné.

Při vyjmenování čtyř hlavních funkcí jsme neuvedli plánování operací. Myslíme, že tato funkce je neodlučitelná od přijetí rozhodnutí. Přijímá-li velitel s pomocí orgánů velení rozhodnutí a určuje

v něm jaké uskupení nepřítelů a v jaké poslušnosti ničit, směr hlavního úderu, uskupení vlastních vojsk, jejich konkrétní úkoly, lhůty splnění atd., vytváří tím základy a řeší nejdůležitější úkoly plánování. Po přijetí rozhodnutí plánování pokračuje a potom končí. V průběhu této práce štáb a jiné orgány za řízení nejen náčelníka štábu, ale také osobně velitele podrobně rozpracovávají přijaté rozhodnutí, zvláště v otázkách součinnosti vojsk, způsobů splnění úkolů a zabezpečení bojové činnosti; v konečné formě připravují potřebné dokumenty.

Ke zvýšení operativnosti velení vojskům a kvality přijímaných rozhodnutí pro boj (operaci) měli bychom upřesnit také teoretické zásady, které se týkají práva přijetí rozhodnutí.

Právo přijímat rozhodnutí pro operaci v jakékoli otázce a na kterémkoli stupni velení má jen velitel. To není nijak zpochybňováno, protože principy nedílné velitelské pravomoci a centralizace velení jsou základem ve vojenském řízení. Avšak k této otázce bychom měli přistupovat dialekticky. V. I. Lenin přikládal těmto principům značný význam, současně však nejednou varoval před jejich jednostranným chápáním a používáním. Naléhavě ukazoval na důležitost zvyšování odpovědnosti každého pracovníka. „Základní zásadou řízení je — učil V. I. Lenin — určitá osoba plně odpovídat za řízení určité věci.“ (Lenin, V. I., Spisy, sv. 36, s. 512, vyd. 1958.) Také vždy zdůrazňoval nutnost harmonického spojování nedílné velitelské pravomoci a centralizace velení

s tvůrčí, iniciativní a samostatnou činností podřízených.

O nepřítupnosti jednostranného chápání principů nedílné velitelské pravomoci a centralizace ve velení vojskům varoval také M. N. Tuchačevskij. Psal, že nemá smysl centralizovat velení více než co může sám velitel prakticky zvládnout. Přehnaná centralizace znamená prakticky nečinnost, protože nadřízený velitel nemůže uvést do života to, co chtěl, a podřízený je vázán centralizací a čeká na nařízení.

Význam těchto zásad pro velení vojskům v soudobých podmínkách se nijak nesnížil, ale naopak, značně vzrostl. Je to podmíněno na jedné straně zvětšením rozsahu práce orgánů velení při plnění svých funkcí, a na druhé straně podstatným zkrácením času, potřebného na tuto práci. V těchto podmínkách klást na velitele povinnost, aby osobně rozhodoval o všech otázkách, spojených s přípravou, zabezpečením a vedením bojové činnosti, bez výjimky, znamená stavět před něho zjevně nereálné úkoly, předem ho nutit přijímat povrchní rozhodnutí nebo „použít“ čas podřízených a tak odsuzovat vojska a podřízené velitele k pasivitě.

Je důležité také dodržovat teorii v tom směru, že v jakékoli oblasti společenského života bývají rozhodnutí obecná, která jsou platná pro všechny a jsou dlouhodobá, dále dílčí, která mají vztah k něčemu jednomu jevu nebo procesu a působí poměrně v krátkém období. Vzhledem k těmto zásadám musíme upřesnit některé otázky teorie velení vojskům.

Právo přijímat rozhodnutí pro boj (operaci) musí mít bezesporu i nadále osobně velitel. Avšak obsah tohoto rozhodnutí, v závislosti na faktoru času, se může v podrobnostech měnit. Je-li dostatek času, např. při včasné přípravě bojové činnosti, může velitel osobně rozhodovat o všech otázkách plánovaného boje (operace).

Zásadně jinak budou řešeny otázky při značně omezeném čase na přípravu bojové činnosti (to je charakteristické pro současné podmínky). Velitel osobně musí v těchto podmínkách stanovit jen ty prvky rozhodnutí, které jsou nejdůležitější a jsou spojeny bezprostředně s organizací bojové činnosti. Mezi tyto prvky rozhodnutí vždy patří zámysl činnosti, bojové úkoly podřízených vojsk a způsob jejich součinnosti. Pokud se týče ostatních otázek, pak v podmínkách nedostateč-

ku času velitel při přijímání rozhodnutí stanoví jen ta opatření, která jsou podle jeho názoru nejdůležitější a zásadně ovlivňují plnění úkolů svazku (svazu).

Ve všech ostatních otázkách, spojených s podrobným stanovením způsobů společné činnosti vojsk při plnění bojových úkolů stanovených velitelem, nařízení pro politickou práci, organizaci a uskutečnění každého druhu zabezpečení bojové činnosti, spojení, pořádkovou a regulační službu atd., musí mít oficiální právo rozhodovat o dílčích otázkách v souladu s rozhodnutím velitele pro boj (operaci) nejen podřízení velitelé, ale také příslušní jeho zástupci, náčelníci druhů a speciálních vojsk a služeb. Musí dobře znát nejen speciální otázky, ale také principy organizace a vedení bojové činnosti v celku, umět velet podřízeným jednotkám a v rámci zámyslu se

samostatně rozhodovat. Za kvalitu takových rozhodnutí a jejich uvedení do života (po schválení velitelem) nesou příslušnou osobní odpovědnost.

Právo, aby tyto osoby mohly přijímat dílčí rozhodnutí na základě celkového zámyslu, a jejich osobní odpovědnost, to není v rozporu s principy nedílné velitelské pravomoci a centralizace velení. Naopak tyto principy podstatně upevňují, protože jediný velitel má právo přijímat celkové rozhodnutí pro boj (operaci); umožňují podstatně zvýšit kvalitu a autoritu tohoto rozhodnutí. Zůstává mu dále právo schvalovat rozhodnutí podřízených a plně odpovídat za úspěšné splnění bojových úkolů vojsky v celku.

To umožňuje značně zkrátit dobu na přijetí a doručení rozhodnutí vojskům. V daném případě je totiž zabezpečena souběžná práce orgánů velení při přípravě bojové činnosti, a to nejen na různých stupních (vertikálně), ale také na každém jednotlivém stupni (horizontálně).

Dialektické skloubení nedílné velitelské pravomoci a centralizace velení vojskům s tvůrčím, iniciativním a samostatným přístupem podřízených bude rovněž napomáhat vytváření vhodnějšího „psychologického prostředí“ v kolektivech orgánů velení a zvyšování autority jak samotného velitele, tak dalších funkcionářů. Přispěje i k morálnímu uspokojení z vykonané práce.

V poslední otázce rozebereme požadavky a principy velení vojskům.

Požadavky na velení vojskům vyplývají z objektivní činnosti a faktorů, které ovlivňují velení vojskům. Mezi základní takové faktory patří síly a prostředky ozbrojeného zápasu, organizační struktura vojsk (objektu velení) a charakter bojové činnosti. Svým určením a obsahem musí mít kvalitativní a kvantitativní charakteristiky, které umožní posoudit, nakolik stav velení vojskům odpovídá tímto objektivním faktorům. Přitom není nutné, abychom určovali jednotlivé požadavky na velení jako proces a požadavky na systém velení jako strukturu. Oba tyto pojmy totiž spolu nerozlučně souvisí a narušení této spojitosti musí nutně vést ke zmatku.

Z tohoto hlediska můžeme udělat následující závěry.

1. Velká uskupení vojsk armád NATO, vybavená jadernými zbraněmi a připravovaná k nenadálému napadení, naléhavě staví požadavek, aby náš systém velení vojskům byl neustále na vysokém stupni bojové pohotovosti, který by převyšoval

bojovou pohotovost samotných vojsk, zabezpečoval, aby velitelé a orgány velení mohli splnit okamžitě, v prvních minutách války své povinnosti.

2. Vzrůstající rozsah opatření při velení vojskům za současného zkrácení doby na jejich splnění vyžaduje vysokou operativnost velení, schopnost velitelů a orgánů velení splnit funkce v takovém časovém období, které umožňuje předejít nepříteli v myšlení a činnosti, zvláště při přijetí rozhodnutí, zahájení palby, manévru atd.

3. Intenzivní a manévrový charakter soudobé bojové činnosti vyžaduje, aby velení vojskům bylo nepřetržitým procesem, který umožní zabezpečit organizovanost v činnosti vojsk a úspěšné prosazení rozhodnutí do života v jakékoli situaci, dále i včasné reagování na časté a náhlé změny situace a upřesnění (bude-li to nutné) dříve přijatého rozhodnutí.

4. Schopnost soudobého nepřítel zjišťovat a ničit (umlčovat) systémy velení jaderným zbraním údery letectva, činností diverzních průzkumných skupin, radioelektronickým rušením atd. vyžaduje takový důležitý požadavek na systém velení a jeho činnost, jako je stálost jeho práce.

5. Vzrůstající možnosti průzkumu nepřítel zvyšují význam takového požadavku na velení vojskům jako je jeho utajení, tj. uchování v tajnosti všechna opatření v oblasti velení před nepřítelem.

Analogický přístup je nutný také pro správné určení principu velení vojskům. Pod pojmem principy velení většinou chápeme hlavní pravidla a zásady, kterými se řídí velitelé a orgány velení, a proto mohou splnit požadované nároky na velení. Přitom principy vyplývají z objektivně působících zákonitostí velení a svou podstatou představují výsledek vědeckého zobecnění praxe.

Odpovídají-li požadavky na otázku, jaké musí být velení, aby odpovídalo charakteru bojové činnosti a zabezpečilo její úspěch, pak z principů velení vyplývají návrhy na nejúčinnější praktickou činnost velitelů a orgánů velení.

Obecnými principy pro všechny orgány velení vojskům jsou stranickost; vědeckost; nedílná velitelská pravomoc; centralizace velení, spojená s decentralizací, tvůrčím, iniciativním a samostatným přístupem podřízených. Dále jsou konkretizovány a doplňovány dílčími principy pro jednotlivé druhy ozbrojených sil a druhů vojsk.